

**Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΝΟΠΛΟΥΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ**

**ΗΜΕΡΙΔΑ
ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΝΟΠΛΟΥΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ**

15 ΜΑΡΤΙΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ 1997

**ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ
Του Ελλογιμωτάτου κ. Βλασίου Ιωαν. Φειδά
Καθηγητού της Θεολογικής Σχολής του Παν/μίου
Αθηνών και της Σχολής Ικάρων.**

**Θέμα: Η αποστολή του Στρατιωτικού ιερέως
εν ειρήνη και εν πολέμω**

1. Η ποιμαντική διακονία της Εκκλησίας είναι το περιεχόμενο της καθ' όλου πνευματικής της αποστολής στον κόσμο, αναφέρεται δε στον κάθε άνθρωπο, για τον οποίο ο Χριστός απέθανε. Η ποιμαντική διακονία της Εκκλησίας φανερώνει την ιστορικής της αποστολή να λειτουργήσει το μυστήριο της εν Χριστώ θείας οικονομίας μέσα στον κόσμο τόσο με την αυθεντική συνέχεια της μυστηριακής εμπειρίας, όσο και με την ανύστακτη μέριμνα για την πνευματική προαγωγή των πιστών, οι οποίοι συγκροτούν το σώμα της στρατευομένης στο κόσμο Εκκλησίας του Χριστού.

2.

Μοναδική πηγή της πνευματικής ζωής όλων των πιστών είναι το μυστήριο της θείας ενανθρωπήσεως, το οποίο προεκτείνεται ως μυστηριακή εμπειρία στην ιστορική αποστολή της Εκκλησίας μέχρι της συντέλειαι του αιώνος. Το σώμα της Εκκλησίας συγκροτείται, τρέφεται και αυξάνει εν Χριστώ με την συμμετοχή των πιστών «Τράπεζα του Κυρίου», στην οποία λαμβάνουν οι μετέχοντες «τροφήν αθανασίας» και «αντίδοτον του μη αποθανείν». Στην Τράπεζα του Κυρίου ο προσφέρων και ο προσφερόμενος είναι ο ίδια ο Χριστός ο οποίος κατά την ενανθρώπησή του « Εκκλησίας σάρκα ανέλαβε», κατά τον ιερό Χρυσόστομο και την προσφέρει στο ευχαριστιακό του δείπνο για να ζήσει ο κόσμος.

Συνεπώς, η Εκκλησία, ως το προεκτεινόμενο στην ιστορία της σωτηρίας σώμα Χριστού, «εν τοις μυστηρίοις σημειούται», κατά τον Νικόλαο Καβάσιλα και φανερώνεται σε κάθε ευχαριστιακή σύναξη κάθε τοπικού εκκλησιαστικού σώματος. Αυτό σημαίνει ότι ο Χριστός παρέδωσε στους αποστόλους την εκκλησία του ως μυστηριακή εμπειρία της πίστεως, η οποία βεβαιωνόταν με την μετάληψη του σώματος και του αίματός του από τους πιστούς σε κάθε ευχαριστιακή σύναξη. Όπως διακήρυξε ο ίδιος ο ιδρυτής της εκκλησίας, πυρήνας της όλης πνευματικής ζωής των πιστών είναι η συμμετοχή τους στην τράπεζα του Κυρίου, αφού «ο τρώγων μου την σάρκα, όπως είπε, και ο πίνων μου το αίμα εν εμεί μένει καγώ εν αυτώ» (Ιω.στ' 56-57). Η μετοχή δηλαδή στην Τράπεζα του Κυρίου είναι μετοχή στην εν Χριστώ καινή ζωή, η οποία βιώνεται συνεχώς στη μυστηριακή εμπειρία της Εκκλησίας.

Η εμπειρία αυτή παραδόθηκε από τους αποστόλους και στους διαδόχους τους τόσο με το αποστολικό κήρυγμα, όσο και με την αποστολική λειτουργία της επισκοπής. Η αποστολική δηλαδή παράδοση δεν είναι, όπως νομίζεται, ένα συγκροτημένο σύστημα διδασκαλίας της χριστιανικής πίστεως, αλλά είναι μια μαρτυρία της εμπειρίας της πίστεως, η οποία συγκεφαλαιώνεται με τη μετοχή των πιστών στη βεβαία ευχαριστία της Εκκλησίας. Επομένως, οι απόστολοι παρέδωσαν στους διαδόχους τους ό,τι παρέλαβαν από τον Κύριο. Παρέδωσαν δηλαδή όχι το αποστολικό κήρυγμα, αλλά την ίδια την Εκκλησία, η οποία βιώνεται ως ο προεκτεινόμενος στην ιστορία της σωτηρίας Χριστός και φανερώνεται σε κάθε ευχαριστιακή σύναξη. Ο αποστολικός μαθητής και επίσκοπος Λουγδούνου Ειρηναίος τη συνείδηση αυτή κατέγραφε, όταν διακήρυσσε ότι, κατ' αντίθεση προς τα αιρετικά συστήματα των Γνωστικών, «ημών γαρ σύμφωνος η γνώμη (= διδασκαλία) τη ευχαριστία και η ευχαριστία βεβαίει την γνώμην».

Η σχηματική περιγραφή των βασικών αυτών εκκλησιολογικών προϋποθέσεων αναδεικνύει σαφέστερα όχι μόνο την ιδιαιτερότητα, αλλά και το κύριο περιεχόμενο της αποστολής του ιερατείου. Είναι οι οικονόμοι των

μυστηρίων του Χριστού, οι οποίοι βεβαιώνουν την αυθεντική συνέχεια της μυστηριακής εμπειρίας του εκκλησιαστικού σώματος και το συνάγουν γύρω από την τράπεζα του κυρίου, ώστε τα μέλη του σώματος να συνάπτονται προς άλλα και Προς τη θεία κεφαλή του σώματος της εκκλησίας και να μετέχουν της εν Χριστώ καινής ζωής. Μόνο μέσα στην κοινή αυτή εμπειρία του εκκλησιαστικού σώματος ο περί Θεού λόγος βιώνεται ως ενεργός εμπειρία της πίστεως και ως προσωπική μετοχή στο γεγονός της σωτηρίας. Οποιαδήποτε αποσύνδεση του Χριστού της πίστεως από τον Χριστό της μυστηριακής εμπειρίας της εκκλησίας καθιστά όχι μόνο αβέβαιο τον λόγο της πίστεως αλλά και ανενεργό στην προσωπική ζωή των πιστών, αφού η ένωσή τους με τον Χριστό τελεσιουργείται με την μετοχή στην Τράπεζα του Κυρίου.

Συνεπώς, η συνεχής λειτουργία της τραπέζης του Κυρίου είναι η ύψιστη αποστολή του όλου εκκλησιαστικού σώματος, η οποία συντονίζεται από το ιερατείο και εκφράζει τον πυρήνα της όλης ποιμαντικής του διακονίας είναι η οικονομία των μυστηρίων του Θεού, τότε και η όλη αποστολή του ιερατείου αναφέρεται στην ιδιαίτερη ευθύνη του για τη βεβαία και συνεχή λειτουργία της Τραπέζης του Κυρίου για όλους τους πιστούς. Υπό την έννοια αυτή αξιολογήθηκε πάντοτε από την εκκλησιαστική συνείδηση τόσο η αναγκαιότητα, όσο και η συχνότητα της προσελεύσεως των πιστών στην Τράπεζα του Κυρίου για την κοινωνία του Σώματος και του Αίματος Χριστού ως του μοναδικού αντιδότη εναντίον του πνευματικού θανάτου και ως της μοναδικής πνευματικής τροφής για να ζήσει ο κόσμος.

Η όλη πατερική παράδοση και εκκλησιαστική πράξη της ορθόδοξης Εκκλησίας αποσκοπούν στην ανάδειξη της άρρηκτης αυτής συζυγίας της πίστεως με την μυστηριακή εμπειρία της εκκλησίας, γι' αυτό και ο καθ' όλου εκκλησιαστικός βίος έχει μορφοποιηθεί και λειτουργεί με άξονα το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Ο ιερός ναός είναι όχι απλώς ο ιερός χώρος της αθροιστικής συνάξεως των πιστών, αλλά ο ιερός χώρος του αχωρήτου, το ίδιο το Σώμα του Χριστού, στο οποίο τελεσιουργείται το όλο μυστήριο της Θείας οικονομίας για την σωτηρία του ανθρώπου και την ανακαίνιση του κόσμου σε μια νέα πραγματικότητα ζωής, στην οποία «τα πάντα και εν πάσι Χριστός».

3. Είναι λοιπόν ευνόητο το ερώτημα για την αποστολή του στρατιωτικού ιερέως μέσα στα πλαίσια αυτά της ορθόδοξης παραδόσεως. Είναι γνωστόν, ότι ο Χριστός ήλθε στον κόσμο ως «άρχων ειρήνης» για να καταργήσει τον μεσότοιχον της έχθρας, να συνάψει τα διεστώτα και να αποκαταστήσει την αυθεντική κοινωνία των ανθρώπων μεταξύ τους και με τον Θεό. Ο αγγελικός ύμνος κατά την Γέννηση του χριστού εκφράζει το όλο περιεχόμενο της κοινωνίας αυτής: «Δόξα εν Υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία». Το αγγελικό αυτό μήνυμα αποτελεί την δοξολογική ερμηνεία της σημασίας της θείας ενανθρωπήσεως για τον κόσμο, αφού ο Υιός του Θεού με την ενανθρώπησή του έγινε όχι βεβαίως ένας απλώς άνθρωπος μέσα από την ανθρωπότητά του, αλλά ο κατεξοχόν άνθρωπος, ο οποίος ανέλαβε στην ανθρωπότητά του ολόκληρο το ανθρώπινο γένος από τον πρώτο Αδάμ μέχρι τον τελευταίο άνθρωπο που θα γεννηθεί στον κόσμο. Στην ανθρωπότητά του λοιπόν ενώθηκε ολόκληρο το ανθρώπινο γένος και καταργήθηκαν όλες οι διασπάσεις της παλαιάς ανθρωπότητας, αφού τα πάντα ανακεφαλαιώθηκαν στη νέα, στη θεωμένη ανθρωπότητα του Χριστού.

4.

Στην ανθρωπότητα αυτή του Χριστού συντελείται η οικοδομή του ιστορικού σώματος, «ο εστιν η εκκλησία», στο οποίο μυσταγωγείται η οντολογική ενότητα ολόκληρου του ανθρωπίνου γένους και βιώνεται η κοινωνία όλων των μελών προς άλλα και προς τη θεία κεφαλή τους. Η κοινωνία αυτή βιώνεται ως κοινωνία της πίστεως εν τω συνδέσμω της αγάπης μέσα από την όλη μυστηριακή εμπειρία της εκκλησίας και συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διασπάσεως ή εχθρότητας μεταξύ των μελών της. Συνεπώς, η εκκλησιαστικοποίηση του κόσμου θα έπρεπε να συνεπάγεται τη συνειδητοποίηση της αδελφότητας όλων των χριστιανικών τουλάχιστον λαών και της πνευματικής τους ευθύνης για την ειρηνική συνύπαρξη ή τουλάχιστον για την αποφυγή των μεταξύ τους συγκρούσεων. Υπό το πνεύμα αυτό ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαος ο Μυστικός έγραφε προς τον ηγεμόνα των Βουλγάρων: «Θεού δε του των κόσμων αγαπήσαντος... και υμάς (=Βουλγάρους) το φωτί της επιγνώσεως αυτού ευδοκίσαντος, και καταλύσαντος μεν το μεσότοιχον της έχθρας, προσκεκληκότος δε υμάς εις τον φωτισμό της δόξης αυτού και συνάπαντος Ρωμαίοις ώσπερ τη πίστει, ούτω και τη αγάπη κατύργητω μεν η έχθρα, πέπαυτο δε των όπλων η κίνησις και την διάστασιν η αγάπη και η ένωσις και η προς αλλήλους οικείωσις διεδέχτω».

Η παγκοσμιότητα όμως του λυτρωτικού έργου του Χριστού κατάργησε το μεσότοιχο της έχθρας μεταξύ όλων των ανθρώπων και κατέστησε τους χριστιανούς υπευθύνους για την ειρηνοποίηση του κόσμου εν Χριστώ, ακόμα και στις σχέσεις τους με τους μη χριστιανικούς λαούς. Υπό την έννοια αυτή στην ορθόδοξη παράδοση όχι μόνο αποδοκιμάζεται κάθε έννοια «ιερού πολέμου», αλλά και κάθε πόλεμος ερμηνεύεται ως συνέπεια της μη επικρατήσεως του θελήματος του Θεού στον κόσμο. Αυτό θα πραγματοποιηθεί, στο τέλος της ιστορίας, στην εσχατολογική τελείωση της βασιλείας του Θεού. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι ο

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Πολύευκτος απέρριψε την αξίωση του Νικηφόρου Φωκά να ανακηρυχθούν μάρτυρες της πίστewος οι πεσόντες στους πολέμους εναντίων των αράβων, αφού οι πολεμικές συγκρούσεις είναι άσχετη προς τους πνευματικούς αγώνες των πιστών.

Εν τούτοις, η Ορθόδοξη Εκκλησία θεώρησε πάντοτε ύψιστη υποχρέωση και ιερό χρέος του χριστιανικού κράτους την προστασία των χριστιανών από κάθε επιβουλή αλλοφύλων ή αλλοθρήσκων, υποστήριξε δε πάντοτε με την προσευχή και με κάθε υλική δυνατότητα οποιονδήποτε πόλεμο του κράτους αποσκοπούσε στην υπεράσπιση της ζωής ή της ελευθερίας του λαού. Πράγματι, η Ορθόδοξη Εκκλησία, ενώ προσεύχεται συνεχώς για την ειρήνη του κόσμου, δεν προβληματίστηκε να διαθέσει και τα καθιερωμένα στη Θεία Λατρεία ιερά σκεύη για να υποστηρίξει τους αγώνες του κράτους υπέρ της ελευθερίας των χριστιανών.

Οι αγώνες όμως του κράτους συνεπάγονται την στράτευση των μελών της Εκκλησίας, τα οποία για μεγάλη περίοδο χρόνου αποσυνδέονται από την πνευματική ζωή του τοπικού εκκλησιαστικού σώματος και δεν έχουν πάντοτε τη δυνατότητα να μετέχουν στην Τράπεζα του Κυρίου. Κατά την περίοδο δηλαδή των πολεμικών συγκρούσεων η κάλυψη των πνευματικών αναγκών των στρατευμένων χριστιανών είναι δυσχερής, αν όχι αδύνατη, ώστε να καταστεί αναγκαία η εξοικονόμηση λύσεων από την Εκκλησία για να μην διακόπτεται η συνέχεια της μυστηριακής εμπειρίας των μελών της κατά την περίοδο των εκστρατειών. Για την κάλυψη των αναγκών αυτών των στρατευμένων πιστών εν πολέμω η Εκκλησία αξιοποίησε τα υφιστάμενα καθιερωμένα μέσα αφ' ενός μεν για την προέκταση τη Τραπέζης του Κυρίου, αφ' ετέρου δε για τη συνέχεια της λειτουργίας της με τη διάθεση των αναγκαίων για τον σκοπό αυτό κληρικών.

Πράγματι, η μεν προέκταση της Τραπέζας του Κυρίου καλύφθηκε με την ήδη καθιερωμένη για ποικίλους σχετικούς σκοπούς χρήση του καθαγιασμένου «Αντιμηνσίου», ή δε λειτουργία της με την επιλογή καταλλήλων κληρικών, οι οποίοι θα συνόδευαν το στράτευμα στην εκστρατεία. Υπό το πνεύμα αυτό η ανάγκη της λειτουργίας της Τραπέζης του Κυρίου εν πολέμω ανέδειξε την τάξη των στρατιωτικών ιερέων και εν ειρήνη. Ο Πατριάρχης Κ/πόλεως Νείλος (1379 – 1388) κωδικοποίησε την παλαιά αυτή εκκλησιαστική πράξη με πατριαρχική Διάταξη, στην οποία τονίζεται η ιδιαίτερη αντιμετώπιση των πνευματικών αναγκών των στρατευμένων σε περίοδο εκστρατείας. «Στρατηγοί πολλάκις, ή βασιλείς αυτοί, απέρχονται εις ταξίδια και εις τόπους αλλοφύλων, ένθα ουκ έστι θείος ναός. Αλλά και ευλαβείς τινες ιερωμένοι εξέρχονται των ιδίων πόλεων ή του μοναστηρίου και απέρχονται δι' έρωτα ησυχίας τε και αναχωρήσεως εις έρημον τόπον... Δια ταύτας τας αιτίας, επει έχουσιν ανάγκην ούτοι αγιάζεσθαι, εύρομεν εκδεδομένον παρά των αγίων Πατέρων των θείων και ιερών Συνόδων, ότι δέδοται αυτοίς ή δια σανίδος ή δια πανίου ιερά Τράπεζα καθιερωμένη» (Μ Γεδεών, Κανονικά Διατάξεις, 2, 1888,57).

Είναι λοιπόν σαφές ότι η αποστολή του στρατιωτικού ιερέως προσδιορίστηκε από την αναγκαιότητά του σε περίοδο πολέμου, επειδή και οι στρατευμένοι πιστοί έχουν ανάγκη να μετέχουν τακτικώς στη μυστηριακή εμπειρία της Εκκλησίας («επει έχουσιν ανάγκην ούτοι αγιάζεσθαι») και μάλιστα σε περιοχές «ένθα ουκ έστι θείος ναός». Αντιθέτως, όπου υπάρχει «θείος ναός» και λειτουργεί η Τράπεζα του Κυρίου, εκεί οι στρατευμένοι πιστοί δεν έχουν ανάγκη ιδίου θυσιαστηρίου και ιδίου ιερατείου, γιατί γιατί καλύπτονται από τις δομές της τοπικής εκκλησίας, στην οποία μπορούν να «αγιάζονται». Αν όμως η τοπική Εκκλησία δεν έχει τη δυνατότητα να καλύπτει τις πνευματικές ανάγκες των στρατευμένων πιστών είτε λόγω ελλείψεως κληρικών ή και εν λόγω αποστάσεως του στρατοπέδου, τότε ισχύει η Διάταξη του Πατριάρχη Νείλου, η οποία αναφέρεται και στους διαμένοντες «εις έρημον τόπον». Εν τούτοις, στην περίπτωση αυτή το κανονικό κριτήριο της εδαφικότητας των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, το οποίο αναφέρεται ακριβώς στην εγγύηση της βεβαιότητας της Θείας ευχαριστίας, η εξαιρετική κάλυψη των πνευματικών αναγκών από στρατιωτικούς ιερείς προϋποθέτει τη συναίνεση του επιχώριου Επισκόπου. Οποιαδήποτε παρέκκλιση από την κανονική αυτή βάση εισάγει ανωμαλία στην καθιερωμένη εκκλησιαστική τάξη και είναι κατακριτέα ως ξένη προς την ορθόδοξη παράδοση και πράξη.

5. Υπό την έννοια αυτή η αποστολή του στρατιωτικού ιερέως εν ειρήνη έχει σαφώς ιδιαίτερο χαρακτήρα αφ' ενός μεν για τη συνέχεια της μυστηριακής εμπειρίας των στρατευμένων, εφ' ετέρου δε για την ορθή αναφορά της εμπειρίας αυτής τόσο στην τοπική, όσο και στην ανά την οικουμένη λειτουργία της τραπέζης του Κυρίου. Αυτό σημαίνει ότι τα στρατευμένα μέλη της Εκκλησίας αποτελούν μια ιδιαίτερη τάξη του εκκλησιαστικού σώματος τόσο ως προς τη σύνθεση, όσο και ως προς τις αντικειμενικές δυσχέρειες για την άσκηση ενός υπεύθυνου και συνεπώς ποιμαντικού προγραμματισμού της παραδοσιακής ποιμαντικής διακονίας της Εκκλησίας. Η ίδρυση της αρμόδιας θρησκευτικής υπηρεσίας στρατού αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των εγγενών αυτών δυσχερειών, η υπέρβαση των οποίων αποτελεί και την κυρία αποστολή των κληρικών στελεχών της υπηρεσίας αυτή. Υπό την έννοια αυτή θα μπορούσαν να γίνουν οι ακόλουθες

προτάσεις:

Πρώτον: είναι αναγκαία η συνειδητοποίηση του συντονιστικού ρόλου των κληρικών της θρησκευτικής υπηρεσίας στρατού, ώστε να αξιοποιούνται στο μέγιστο δυνατό βαθμό με τη συναίνεση του επιχώριου επισκόπου τα κατάλληλα στελέχη του ενοριακού κλήρου της περιοχής κάθε συγκεκριμένου στρατοπέδου.

Δεύτερον: είναι αναγκαία η πληρέστερη σύνδεση του εθνικο – θρησκευτικού κυρήγματος με τη μυστηριακή εμπειρία των στρατευμένων, ώστε οι ομιλίες να μη παρουσιάζουν μονομερή ή και αδιάφορο χαρακτήρα διαφωτίσεως σε μη καθαρώς θρησκευτικά ζητήματα.

Τρίτον: είναι αναγκαία η οργάνωση ειδικού θεματολογίου για κάθε κατηγορία στρατευμένων, αναλόγως προς τη μόρφωσή τους και τον σύγχρονο πνευματικό προβληματισμό του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Τέταρτον: είναι αναγκαία η ευρύτερη αξιοποίηση στρατευμένων στις πνευματικές εκδηλώσεις, οι οποίοι διαθέτουν την κατάλληλη μόρφωση και έχουν τη διάθεση να συμμετέχουν σε ένα εποικοδομητικό διάλογο.

Πέμπτον: η επιλογή των θεμάτων και ο προγραμματισμός των συζητήσεων θα πρέπει να γίνονται με ορθή εκτίμηση των ιδιαίτερων προϋποθέσεων της ιδιότητας, της ηλικίας και της γενικότερης ατμόσφαιρας της υποχρεωτικής θητείας και της κινητικότητας των στρατευμένων κατά τη σύντομη αυτή χρονική περίοδο, ώστε η πνευματική επικοινωνία να μη υποβαθμίζεται σε μια υποχρεωτική διαδικασία της στρατιωτικής θητείας και να μην εξαντλείται σε μια επιδερμική ή απολογητική προσέγγιση του παραδοσιακού σχήματος «πατρίς-θρησκεία-οικογένεια». Η κίνηση της πνευματικής επικοινωνίας από τη θεωρητική ή πρακτική αμφισβήτηση του ρόλου της θρησκευτικής πίστεως στη ζωή των ανθρώπων και των κοινωνιών θα μπορούσε να αποδειχθεί ελκυστικό ερέθισμα πνευματικής επαφής, αν στην κίνηση αυτή είναι ορατή η διαλεκτική ισορροπία και αν αποφεύγονται οι συνήθεις κηρυγματικοί αφορισμοί εναντίων των προβληματισμένων, των αδιάφορων ή και των αντιφρονούντων ως προς τη σημασία της θρησκευτικής πίστεως για τη ζωή τους ή και για την πνευματική ταυτότητα των λαών.

Έκτον: η συνήθης σύνθεση μιας στρατιωτικής μονάδας από ετερόκλητα στοιχεία της ελληνικής κοινωνίας με διαφορετική ευαισθησία έναντι των πνευματικών ή των ηθικών αξιών ρέπει πάντοτε προς την ανάδειξη των ακραίων περιπτώσεων αμφισβήτησεως των αξιών αυτών, λόγω και της ενδιάθετης αντιδράσεως των στρατευμένων προς ό,τι εκφράζει ή συνδέεται προς το ιδιόμορφο πειθαρχικό σύστημα εκπαίδευσής των στρατευμένων νέων. Η θετική αξιοποίηση των ακραίων αυτών περιπτώσεων με την τεχνική του διαλόγου θα μπορούσε να προσφέρει θεαματική και καθολική παραδοχή ή τουλάχιστον ανοχή μιας άλλης, της δικής μας, προσεγγίσεως των πιεστικών προβλημάτων, τα οποία απασχολούν τους νέους της εποχής μας.

Έβδομον: οι στρατιωτικοί ιερείς έχουν το προνόμιο να μπορούν να συναντήσουν για μια σημαντική περίοδο χρόνου και σε μια μεταβατική περίοδο, όλους σχεδόν τους νέους της πατρίδας μας, πολλοί από τους οποίους έχουν φορτιστεί αρνητικά από την ιδεολογική ή και την κοινωνική αμφισβήτηση του ρόλου της Εκκλησίας στον Ελληνισμό. Οι σύγχρονες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές στους λαούς της Αν. Ευρώπης επιβεβαίωσαν την ιστορική αντοχή της σχέσεως της Εκκλησίας με την κοινωνία των ορθόδοξων λαών και προσφέρονται ως κατάλληλα ερεθίσματα για την αναθεώρηση αγκυλωμένων ιδεολογικών αμφισβήτησεως. Στα πλαίσια αυτά θα μπορούσαν να εξαρθούν αφ' ενός μεν η μακροαίωνη και άρρηκτη σχέση της Ορθοδοξίας προς τον Ελληνισμό, αφ' ετέρου δε η σημασία της σχέσεως αυτής για τα πεπρωμένα του ελληνισμού σε έναν ραγδαίως μεταβαλλόμενο κόσμο, ο οποίος ζει μέσα από την τραγική αντιφατικότητα ευδαιμονισμού και πενίας τη βαθύτατη κρίση ηθικών αξιών για την υπεράσπιση της ειρήνης, της κοινωνικής δικαιοσύνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των λαών και των πολιτών. Η Ορθοδοξία, παρά τα δεινά δύο περίπου αιώνων, εκφράζει μια δοκιμασμένη στον χρόνο και κοινωνικά αξιόπιστη πρόταση πνευματική εμπειρία, η οποία στηρίζει τον σύγχρονο άνθρωπο στην πνευματική του αγωνία και αφομοιώνει την οξύτητα των ιδεολογικών και των κοινωνικών τριβών της εποχής μας. Η τράπεζα του Κυρίου λειτουργεί για όλους!...

Υπό το πνεύμα αυτό η Γ. Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις (1986) με ομόφωνη Διακήρυξη της περιέγραψε τον κοινωνικό δυναμισμό της μυστηριακής εμπειρίας του εκκλησιαστικού σώματος:

«Ημείς οι ορθόδοξοι Χριστιανοί, επειδή κατανοούμε το νόημα της σωτηρίας αισθανόμεθα το χρέος να αγωνιζόμεθα δια την ανακούφισιν της ασθενείας, της δυστυχίας και της αγωνίας. Επειδή βιούμε την εμπειρία της ειρήνης, δεν δυνάμεθα να είμεθα αδιάφοροι δια τη απουσίαν της από την σύγχρονον κοινωνίαν. Επειδή ευηρηγήθημεν από την Θεϊαν δικαιοσύνην, αγωνιζόμεθα δια μιαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εις τον κόσμον και δια την εξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Επειδή ζώμεν κάθε ημέραντην Θεία συγκατάβασιν, μαχόμεθα εναντίον κάθε φανατισμού και μισαλλοδοξίας μεταξύ των ανθρώπων και τω λαών. Επειδή διακηρύσσομεν συνεχώς την ενανθρώπησιν του Θεού και θέωσιν του ανθρώπου, υπερασπιζόμεθα τα ανθρωπίνα δικαιώματα δι' όλους τους ανθρώπους και όλους τους λαούς. Επειδή βιούμε την θεϊαν δωρεάν της ελευθερίας με το απολυτρωτικόν έργο του Χριστού, δυνάμεθα να προβάλωμεν πληρέστερον την

καθολική αξίαν της δια κάθε άνθρωπον και κ'άθε λαόν. Επειδή, τρεφόμενοι με το σώμα και το αίμα του Κυρίου εν τη Θεία Ευχαριστία, βιούμεν την ανάγκην του μερισμού των δωρεών του Θεού μετά των αδελφών μας, κατανοούμεν πληρέστερον την πείναν και την στέρησιν και αγωνιζόμεθα δια την υπερνίκησιν αυτών. Επειδή προσδοκώμεν καινήν γην και καινούς ουρανούς, όπου θα επικρατεί η απόλυτος δικαιοσύνη, αγωνιζόμεθα εδώ και τώρα (hic et nunc) δια την αναγέννησιν και την ανακαίνισιν του ανθρώπου και της κοινωνίας».